

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

УДК 330.131.7:656.6(045)

Д. О. Беззубов,
доктор юридичних наук, доцент

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Національний авіаційний університет
проспект Космонавта Комарова, 1, 03680, Київ, Україна
E-mail: dbezzubov@ukr.net

Мета: визначити правові моделі державного управління системою забезпечення економічної безпеки. Запропонувати ефективні механізми гарантування економічної безпеки. Запропонувати авторські моделі організаційного забезпечення діяльності органів публічної адміністрації. **Методи:** дослідження проведене з використанням класичних методів наукового пізнання. За допомогою методу аналізу розкриті системні елементи правового механізму державного управління системою забезпечення економічної безпеки. За допомогою методу синтезу розглянуті варіанти виникнення загрози економічній безпеці. **Результати:** за результатами дослідження запропоновані механізми ефективного публічного адміністрування системою забезпечення економічної безпеки. Визначені та розкриті складові організаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень.

Ключові слова: безпека, адміністрування, право, економіка, управління, забезпечення, моделі.

Постановка проблеми та її актуальність.

Сучасний стан суспільного розвитку держави має дуалістичний та неоднорідний характер. Відбувається порив у сфері науково-технічного прогресу та відповідні дії держави, спрямовані на підвищення добробуту, забезпечення суспільної безпеки, життя та здоров'я громадян, виникають різноманітні конфлікти, результати людської діяльності входять у протиріччя із зовнішнім світом та природою, що призводить до виникнення загроз життю окремої людини та цілих націй. У таких непростих умовах державне управління призначене для вирішення актуального питання не тільки національної безпеки, а й економічної безпеки як її невід'ємного елемента.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми правового забезпечення економічної безпеки досліджували такі вітчизняні вчені, як М.І. Ануфрієв, І.В. Арістова, О.М. Бандурка, О.О. Бандурка, Ю.П. Битяк, В.Т. Білоус, І.Л. Бородін, І.С. Братков, Н.П. Бортник,

В.М. Гаращук, І.П. Голосніченко, В.Л. Грохольський, Є.В. Додін, В.О. Заросило, Р.А. Калюжний, С.В. Ківалов, Т.О. Коломоєць, А.Т. Комзюк, С.Ф. Константінов, В.В. Конопльов, О.В. Копан, Б.А. Кормич, М.В. Корнієнко, О.В. Кузьменко, В.І. Курило, М.Н. Курко, В.Я. Настюк, В.А. Ліпкан, О.А. Мартиненко, О.А. Музика-Стефанчук, В.І. Олефір, О.І. Остапенко, В.П. Петков, А.М. Подоляка, Т.О. Проценко, Л.А. Савченко, А.А. Стародубцев, М.М. Тищенко, Н.П. Христинченко, В.К. Шкарупа, І.М. Шопіна, Х.П. Ярмакі, О.Н. Ярмиш та ін.

Серед зарубіжних вчених, які займалися проблематикою безпеки в суспільних відносинах, варто виокремити – праці Аристотеля, О. Бауера, Ж. Бодена, У. Бека, М. Вебера, Т. Гоббса, Г. Гроція, Демокрита, Д. Дідро, Э. Дюркгейма, Р. Еллінека, І.А. Ільїна, І. Канта, Н.М. Коркунова, Н. Макиавеллі, Платона, Г.В. Плеханова, Полібія, П.А. Сорокіна, Р. Спе-

нсера, Е. Гобсбаума, Цицерона та багатьох інших.

Мета статті. Незважаючи на інтенсивність і широкий спектр наявних досліджень, різних аспектів цієї проблематики, багато питань досі залишаються дискусійними, що зумовлено об'єктивними змінами у структурі суспільства та їх суб'єктивними оцінками. Визначення категорії забезпечення економічної безпеки та її правових напрямків у системі суспільної безпеки вирішує проблему національної безпеки з позиції розвитку економіки та фінансів держави.

Виклад основного матеріалу. Середовище управління системою забезпечення економічної безпеки – це соціальне середовище, яке виступає як сукупність всіх аспектів впливу суспільства відносно здатності національної економіки до розширеного самовідтворення та задоволення потреб громадян, суспільства і держави на певному визначеному рівні.

Адміністративно-публічне забезпечення економічної безпеки визначається нами як сукупність методів і прийомів органів державного управління (публічного адміністрування), за допомогою яких встановлюється стан відсутності загроз і небезпек економіці держави.

У системі забезпечення економічної безпеки публічне адміністрування відіграє провідну роль, оскільки переважна більшість регулювання є частиною нормативного масиву держави.

Одним із аспектів публічного адміністрування є визначення категорій середовища забезпечення економічної безпеки. Таким середовищем у глобальному розрізі виступають суспільні відносини в сфері економіки, що виникають між всіма суб'єктами адміністративного права. Це середовище характеризується мінливістю (змінністю) та ймовірністю виникнення загроз або небезпек у певний період часу.

Пропонуємо розділити це середовище на внутрішнє та зовнішнє за місцем і причинами виникнення джерел небезпеки.

Внутрішнє середовище системи забезпечення економічної безпеки складає сукупність суспільних відносин, що виникають в системі забезпечення суспільної безпеки під час її функціонування. Такими небезпеками економіці держа-

ви можуть бути: небезпека інформаційного обміну (наприклад, між суб'єктом та об'єктом), юридичний ризик (невірне або неадекватне застосування нормативних актів, що може завдати шкоду учасникам забезпечення суспільної безпеки; особистісний ризик (невірне прийняття рішення учасником забезпечення суспільної безпеки); управлінський ризик (нераціональне або несвочасне використання ресурсів для подолання ситуацій небезпеки).

Зовнішнє середовище формується поза межами окресленої нами системи забезпечення економічної безпеки. Зовнішнє середовище формується із ситуацій та їх негативних наслідків, які виникають із причин, що не залежать від системи забезпечення суспільної безпеки. Такими небезпеками є природні стихійні лиха, небезпеки космічного походження (метеорити, уламки космічних кораблів або космічне сміття, яке може впасти на населених територіях), катастрофи, аварії. Під впливом зовнішнього середовища система забезпечення суспільної безпеки трансформується, змінюється адекватно загрозам, що виникають, їх реальним або ймовірним негативним наслідкам.

Середовище забезпечення суспільної безпеки формує сферу управлінського впливу системи забезпечення суспільної безпеки [1].

Сферами управлінського впливу в системі забезпечення суспільної безпеки є громадська, екологічна, політична, економічна, гуманітарна і техногенна. Логіка їх існування обумовлена основними загрозами суспільній безпеці (фактично загрози і виступають каталізатором функціонування відповідних галузей управління).

Громадська сфера охоплює коло суспільних відносин щодо безпеки в громадських місцях, місцях скупчення людей. Ця сфера, в основному, пов'язана з поведінкою осіб у громадських місцях і наслідками такої поведінки. Фактично громадська сфера формується з категорій «громадська безпека» і «громадський порядок».

Екологічна сфера пов'язана з діяльністю фізичних та юридичних осіб щодо використання ними небезпечних речовин, механізмів і процесів, що можуть завдати шкоду оточуючому середовищу або іншим особам. При цьому використання може бути як санкціонованим держа-

вою (транспортування небезпечних речовин залізничним або автомобільним транспортом, виготовлення отруйних речовин, лаків і фарб, побутової хімії продукції на виробництві), так і незаконне (надмірне, з порушенням норм використання добрив, використання вибухівки для лову риби та ін.).

Політична сфера формується при проведенні політичної діяльності, прийнятті й впровадженні політичних рішень. Це цілеспрямована діяльність людей щодо процесу управління суспільними процесами за допомогою політичних рішень і політичної волі [2].

Економічна сфера формується із сукупності державних установ і організацій, фінансових установ, підприємств та організацій різної форми власності, фізичних осіб, які беруть участь у товарно-грошових відносинах у країні. Усі вище перелічені суб'єкти беруть участь у формуванні, розподілі й використанні фінансових ресурсів у країні, процесах суспільного відтворення, що формує фінансово-економічне середовище суспільства. Економічна сфера складається з двох основних галузей: перша – вся економічна сфера, друга – соціальне забезпечення громадян.

Гуманітарна сфера – це сукупність соціальних, культурних та етнічних надбань суспільства, що охоплює процес становлення і розвитку суспільства як нації та етносу, відповідно контактів з іншими етносами і націями, що потенційно може створювати загрозу повної асиміляції та знищення духовних і культурних надбань українського суспільства.

Техногенна сфера охоплює діяльність усіх виробничих підприємств, усіх галузей народного господарства. Ця сфера визначається як діяльність людей із відтворення природних ресурсів і пов'язаних з цим технологічних процесів, які потенційно можуть спричинити виникнення ситуації загрози життю та здоров'ю учасникам суспільного забезпечення безпеки. Різниця між техногенною й екологічною сферою лежить у площині наслідків небезпечної ситуації: якщо екологічна сфера охоплює і навколишнє середовище, і загрози робітникам даного підприємства й іншим особам, то техногенна сфера охоплює

загрозу робітникам, машинам і механізмам та іншим особам.

Сфери функціонують у рамках системи забезпечення суспільної безпеки й постійно розвиваються разом із суспільними відносинами.

Розвиток виступає необхідною умовою функціонування суспільства. Розвиток є передумовою формування суспільства, основою його функціонування і головною метою існування [3]. Розвиток суспільства призводить до модернізації загроз і зумовлює формування двох механізмів: моніторингу й прогнозування ймовірних загроз і небезпек економічним відносинам.

Структура публічного адміністрування забезпечення економічної безпеки ґрунтується на встановленні факторингу ймовірностей виникнення загроз і небезпек економічним відносинам в державі. Запобігання виникненню загроз і небезпек економіці держави є частиною діяльності органів державної влади (публічного адміністрування).

Моніторинг економічних загроз – це процес аналізу ситуації, що склалася без активного втручання в процеси аналізу [4]. Моніторинг як елемент управління системою забезпечення суспільної безпеки передбачає детальний аналіз всіх рівнів суспільної ієрархії на предмет виникнення і розвитку в початковому стані ситуацій загроз і небезпек у суспільстві. Моніторинг фактично проводиться по сферах, які складають основу категорії «суспільна безпека». Методи моніторингу різноманітні, але мета незмінна – виявлення початкових етапів виникнення потенційно небезпечних ситуацій у суспільному середовищі.

Прогнозування економічних загроз – це процес розрахунків на основі статистики й теорії ймовірностей можливих варіантів розвитку певних подій і явищ [5]. Прогнозування виступає одним із найбільш складних елементів в управлінні системою забезпечення суспільної безпеки, оскільки існують можливості хибних або помилкових розрахунків. Процес прогнозування передбачає використання результатів моніторингу та їх подальшу обробку. Мета прогнозування – визначити серед ймовірних «сценаріїв» розвитку подій ті, що потенційно мо-

жуть стати джерелом небезпеки суспільству, й попередити або усунути їх до їхнього виникнення.

Результатом моніторингу і прогнозування в практичній площині управління стають моделі прийняття управлінських рішень щодо забезпечення суспільної безпеки.

Модель – це аналог деякого об'єкта (системи), процесу чи явища («оригіналу» моделі), який використовується як його «замінник» [4, с 4].

Модель суспільної безпеки може функціонувати лише за наявності всіх елементів і необхідних зовнішніх умов. Функціонування окресленої моделі адміністративного забезпечення суспільної безпеки можливо за таких умов: а) зміні навколишнього середовища; б) розвитку ситуації небезпеки і загрози; в) удосконалення моделі та її самовдосконалення адекватно складності загроз і небезпек (тобто здатності до самостійного вдосконалення на наявній практичній і юридичній базі). Між окресленими елементами існує логічний зв'язок, що обумовлений необхідністю функціонування моделі забезпечення суспільної безпеки виключно при виникненні ситуацій загроз і небезпек, а також профілактичного функціонування даної моделі або її окремих конструкцій у певний проміжок часу. З'єднуючими ланками виступають такі категорії: а) загальносуспільний розвиток – тобто суспільна безпека виступає необхідною умовою для розвитку суспільства; б) суб'єктність – обов'язковість участі суб'єктів адміністративного права в діяльності по забезпеченню суспільної безпеки; в) об'єктність – наявність об'єктів захисту і необхідність їх захисту; д) ситуаційність – можливість застосування конструкції у певний момент часу (при виникненні ситуації загрози або небезпеки); ж) ціле покладання – наявність цілей у діяльності суб'єкта забезпечення суспільної безпеки (пряме – подолання ситуації загрози і небезпеки, опосередковане – не пов'язане із забезпеченням суспільної безпеки або має профілактичний характер); з) дієвість (функціональність) – необхідність активних дій для забезпечення суспільної безпеки (правозастосування);

к) наочність – практична діяльність, наявний результат, відображення стану суспільної безпеки в зовнішньому середовищі.

З вищезазначеного можна визначити категорію «система забезпечення суспільної безпеки (у широкому аспекті)», а саме: це система теоретичних, методологічних, організаційно-правових, управлінських заходів, спрямованих на забезпечення процесу управління станом суспільної безпеки у формі протидії загрозам і небезпекам в усіх сферах функціонування суспільства і гарантування прогресивного й нормального розвитку українського суспільства в майбутньому.

У вузькому розумінні система забезпечення суспільної безпеки – це сукупність державних і недержавних організацій, нормативно-правових актів і повноважень суб'єктів управління, що здійснюють діяльність в інтересах досягнення оптимального стану функціонування суспільства.

Висновки. По-перше, у системі забезпечення суспільної безпеки виділимо такі основні моделі: правова й організаційна; конструктивна та неконструктивна; одноцільова та багатоцільові; по-друге, правова модель передбачає першочергове використання нормативних актів як основи для прийняття управлінського рішення в системі забезпечення суспільної безпеки; по-третє, організаційна модель спирається на повноваження, ресурси та доцільність рішення, що приймається, практичну адекватність управлінського рішення рівню загроз і небезпек; по-четверте, конструктивна модель прийняття управлінського рішення передбачає наявність часу і необхідної інформації при прийнятті рішень, неконструктивна (ситуаційна) модель – прийняття рішення в умовах ризику та небезпеки; по-п'яте, одноцільова модель передбачає рішення, спрямоване на розв'язання однієї задачі, багатоцільова – для рішення одночасно кількох задач; по-шосте, управління системою національної безпеки передбачає використання аналізу сфер впливу, моніторингу та прогнозування подій і вироблення ефективної моделі управлінського рішення з метою досягнення стану відсутності загроз суспільству, тобто суспільної безпеки.

Література

1. *Крусян А. Р.* Формування та розвиток громадянського суспільства в Україні: конституційно-правовий аспект / А. Р. Крусян // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. – 2015. – № 5. – С. 36-45.
2. *Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики* / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К.: Факт, 2003. – 384 с.
3. *Драго Р.* Административная наука / пер. с фр. В. Л. Энтина; [под ред. и с предисл. В. М. Лазарева]. – М.: Прогресс, 1982. – 245 с.
4. *Бахрах Д. Н.* Государственная служба в Российской Федерации / Д. Н. Бахрах. – Екатеринбург, 1995. – 918 с.
5. *Deelen C.* Methods for assessing the risk of environmental contamination / C. Deelen // Risk manag. chem. environ.: proc. NATO com. challenges Mod. Soc. Pilot study risk manag. chem. environ. Oslo, Apr. – New York; London, 1989. – P. 25-36.
6. *Domingue G.* Approaches to risk assessment (management) / G. Domingue // Toxic. Subst. J. – 1984. – 6. – № 2-3. – P. 97-103.

References

1. *Krusjan A. R.* Formuvannja ta rozvytok gromadjans'kogo suspil'stva v Ukrai'ni: konstytucijno-pravovyj aspekt / A. R. Krusjan // Visnyk Pivdenного regional'nogo centru Nacional'noi' akademii' pravovyh nauk Ukrai'ny. – 2015. – № 5. – S. 36-45.
2. *Derzhavne upravlinnja: problemy administratyvno-pravovoi' teorii' ta praktyky* / za zag. red. V. B. Aver'janova. – K.: Fakt, 2003. – 384 s.
3. *Drago R.* Administrativnaja nauka / per. s fr. V. L. Jentina; [pod red. i s predisl. V. M. Lazareva]. – M.: Progress, 1982. – 245 s.
4. *Bahrah D. N.* Gosudarstvennaja sluzhba v Rossijskoj Federacii / D. N. Bahrah. – Ekaterinburg, 1995. – 918 s.
5. *Deelen C.* Methods for assessing the risk of environmental contamination / C. Deelen // Risk manag. chem. environ.: proc. NATO com. challenges Mod. Soc. Pilot study risk manag. chem. environ. Oslo, Apr. – New York; London, 1989. – P. 25-36.
6. *Domingue G.* Approaches to risk assessment (management) / G. Domingue // Toxic. Subst. J. – 1984. – 6. – № 2-3. – P. 97-103.

**ПУБЛИЧНОЕ АДМИНИСТРИРОВАНИЕ В СФЕРЕ
ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ**

Национальный авиационный университет
проспект Космонавта Комарова, 1, 03680, Киев, Украина
E-mail: dbezzubov@ukr.net

Цель: определить правовые модели государственного управления системой обеспечения экономической безопасности. Предложить эффективные механизмы обеспечения экономической безопасности. Предложить авторские модели организационного обеспечения деятельности органов публичной администрации. **Методы:** исследование проведено с использованием классических методов научного познания. С помощью метода анализа раскрыты системные элементы правового механизма государственного управления системой обеспечения экономической безопасности. С помощью метода синтеза рассмотрены варианты возникновения угрозы экономической безопасности. **Результаты:** по результатам исследования предложены механизмы эффективного государственного управления системой обеспечения экономической безопасности. Определены и раскрыты составляющие организационного обеспечения процесса принятия управленческих решений.

Ключевые слова: безопасность, администрирование, право, экономика, управление, обеспечение, модели.

D. Bezzubov

PUBLIC ADMINISTRATION IN THE FIELD OF ECONOMIC SECURITY

National Aviation University
Kosmonavta Komarova Avenue, 1, 03680, Kyiv, Ukraine
E-mail: dbezzubov@ukr.net

Objective: to define the legal models of public administration of the system of ensuring economic security. Propose effective mechanisms for guaranteeing economic security. To suggest author's models of organizational support for the activities of public administration bodies. **Methods:** the study was conducted using classical methods of scientific knowledge. With the help of the method of analysis, the system elements of the legal mechanism of state control of the system of ensuring economic security are disclosed. With the help of the synthesis method, variants of the threat to economic security are considered. **Results:** according to the results of the study, mechanisms of effective state management of the system of ensuring economic security are proposed. Defined and disclosed components of organizational support for the process of making managerial decisions.

Keywords: security, administration, law, economy, management, provision, model.